

Inspirationsmateriale til undervisning

Socialpædagogik og aktiverende metoder

40600

Udviklet af:
Joan L. Andersen
Randers Social og Sundhedsskole
Minervavej 47
8960 Randers SØ
Tlf.: 86416900

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

2692 Omsorg, sygepleje og pædagogisk arbejde

Indenfor social og sundhedsområdet er kurset relevant for social og sundhedsassistenter, plejehjemsassistenter og plejere.

Indenfor det pædagogiske område, er kurset relevant for pædagogiske assistenter.

Arbejdsfunktioner

Medarbejdere der arbejder med mennesker, der er alvorligt syge fysisk eller psykisk, der har alvorlige funktionsnedsettelse, der er socialt sårbare eller på anden måde har behov for social støtte.:

Arbejdsfunktionen kan være social- og sundhedsassistenter eller pædagogiske assistenter, der er støtte og kontaktperson, medarbejdere i bofællesskaber eller leve og bo miljøer, eller aktivitetsmedarbejder. |

Deltagerforudsætninger

Uddannelsen henvender sig primært til social- og sundhedsassistenter eller pædagogiske assistenter med nogle års erhvervs erfaring. Uddannelsen er ikke udviklet til socialpædagoger og andre med uddannelse over erhvervsuddannelsesniveau. |

Struktur

Uddannelsen kan udbydes enkeltstående, men kan med fordel kombineres med andre uddannelser herunder indgå Kompetenceudvikling for assistenter.

40596 Hverdagslivet som indsatsområde i sosu-arbejdet

2. Ideer til tilrettelæggelse

Den stigende interesse for socialpædagogik, både som begreb og praksisfelt må ses i lyset af store samfundsmæssige forandringer. Forandringer, der stiller større og større krav til borgernes individuelle sociale kompetencer og handleuelighed. Det øgede pres resulterer i flere mennesker oplever sig, som socialt sårbare og for stadig flere resulterer dette i marginalisering og for nogle i eksklusion af de sociale fællesskaber.

Samfundet forsøger via forskellige tiltag at skabe mere rummelige institutioner. På trods af dette opstår der stadig større ulighed i vores samfund, hvor socialpolitisk tiltag rettes mod at håndtere denne problematik. På individplan rettet socialpædagogiske tiltag mod at støtte særligt sårbare grupper i forhold til at deltage og blive integreret i samfundslivet.

Deltagerens faglige praksis er således at finde gode svar på spørgsmålet: ”Hvordan mennesker med særlige behov kan støttes til et værdigt liv i en moderne verden? Kurset ”Socialpædagogiske og aktiverende metoder ” kan medvirke til at medarbejder kan reflekterer over og sætter ord på egen praksis, for at kunne kvalificerer sine handlinger. Teoretiske oplæg kombineret med drøftelser og øvelser, der referer til deltagerens egen beskrivelser af problemer og udfordringer i samarbejdet kan bidrage til at deltageren finder nye vinkler i det socialpædagogiske arbejde.

Socialpædagogiske og aktiverende metoder hviler på kundskaber fra det samfundsmæssige felt, det institutionelle felt, det individuelle felt og det relationelle felt. Der er således omfattende viden på området og muligheder for i undervisningen at vælge andre teorier og metoder.

Følgende tema tager udgangspunkt i mål for kurset.:

Tema 1 Samfundsforandringer krav og udfordringer i det socialpædagogiske arbejde

Tema 2 Socialpædagogik og socialpædagogisk metode

Tema 3 Aktivitet og aktiverende metoder

Tema 4 Tilrettelæggelse af socialpædagogisk indsats og samarbejde

Tema 5 Evaluere og reflekter over egen praksis

Det anbefales at vægte tema 2 og 3 i tilrettelæggelsen og i arbejdet med disse temaer tage udgangspunkt i deltagernes oplevede erfaringer og problemstillinger fra praksis.

Temaer

Tema 1 Samfundsforandringer krav og udfordringer i det socialpædagogiske arbejde

Under dette tema skal deltageren have en introduktion, der skitserer, hvorledes socialpædagogiske praksis opstår i spændingsfeltet mellem samfundsforandringernes betydning på institutions - og individ niveau..

Emnet kan have fokus på forholdet mellem individ og samfund og skal bidrage til deltageres forståelse af at social sårbarhed ikke udelukkende er et individuelt ansvar og anliggende, men også et resultat af det senmoderne samfunds store krav til individets kompetencer. Krav der resulterer i flere marginaliseres og er i risiko for eksklusion.

Oplæg om samfundsforandringer krav og udfordring i det socialpædagogiske arbejde

kan tage udgangspunkt i Bent Madsens detaljerede beskrivelse af dette emne:

<http://www.nufs.dk/Bent%20Madsen.htm> BILAG til tema 1

Desuden kan Ben Madsens bog: Socialpædagogik – integration og inklusion i det moderne samfund give inspiration til oplægget.

Oplægget kan indeholde følgende punkter der kan uddybes afhængig af aktuelle problemstillinger der kan være af særlig interesse for deltagerne.

Intentionen med oplæg og debat er at overveje:

- Forskellige perspektiver på forholdet mellem Individ og fællesskab
- Inklusion og eksklusion
- Normalitet i det senmoderne samfund
- Socialpædagogisk arbejde i det senmoderne samfund

Bent Madsens pointe er at inklusion og eksklusion er de nye markører for normalitet og afvigelse.

Den uheldige skæbne i det moderne samfund er at blive ekskluderet fra de sociale arenaer, hvor livs chancerne fordeles:

- Tilhørsfællesskaber (deltagelse – sociale kompetencer)
- Værdi-fællesskaber (mening/betydning – kulturelle kompetencer)
- Arbejds-fællesskaber (værdsat kapacitet – faglige kompetencer)
- Medborger-fællesskaber (rettigheder/pligter – politiske kompetencer)

Med udgangspunkt i oplæg kan deltagerne debatterer:

- Samfunds forandringernes betydning for deres målgruppe og de institutionelle rammer.
- Tegn på at være indenfor og udenfor i forskellige sociale grupper
- Samfundsforandringernes betydning for det socialpædagogiske arbejde

Tema 2 Socialpædagogik og socialpædagogisk metode

Udfordringen for socialpædagogikken er at rette sin indsats mod mennesket, dets sociale og kulturelle betingelser det komplekse samspil mellem mennesker og deres sociale omverden

Under dette tema skal deltagerne have redskaber til at rette en særlig opmærksomhed på forskellige relationstyper med henblik på at reflektere over måder at være i relation med borgeren.

I det pædagogiske arbejde må deltagerne have en særlig opmærksomhed på, at der i borgerens baggrund kan ligge ”nederlagsfortællinger” og erfaringer med at deres følelser og oplevelser ikke blev anerkendt.. Disse erfaringer kan give borgeren en stærk barriere mod at have tiltro til sine omgivelser. Den pædagogiske relation må derfor skabes ved at etablere kontakt og over tid opbygge et tillidsforhold, som grundlag for den pædagogiske proces.

Deltagerne skal præsenteres for redskaber der kan bidrage til at tale om og forholde sig til den pædagogiske proces. Der kan vælges forskellige modeller, der kan findes mere eller mindre egnede afhængig af hvile målgrupper deltagerens pædagogiske praksis er rettet imod eller hvilke problematikker deltageren er optaget af.

Dette tema har fokus på:

1. Den socialpædagogiske relation

Indenfor kan det socialpædagogiske arbejde kan der sondres mellem 3 forskellige relationstyper: magtrelationen, kontraktrelationen og tillidsrelationen (Rothuizen 2001 side 50)

2. Socialpædagogisk proces

Arbejdet med den pædagogiske proces kan tage udgangspunkt i 2 modeller:

- 1) Den dynamiske omsorgsrolle udviklet af Bent Madsen Bilag. Til tema 2

- 2) Jan Jaap Rothuizen beskrivelse af den pædagogiske relation der støtter borgerens personlige og sociale integration (Rothuizen 2001 side 52-56)

- 3) Socialpædagogisk analyse med eksempler i forhold til omsorg for mennesker med demens.

http://www.social.dk/media/Servicestyrelsen/Publikationer/2004/PDF/social_paed_og_demens.ht side 69

Dette er en analysemodel, der kan bidrage til forståelse for borgernes handlemønstre. Modellens udgangspunkt er at såfremt medarbejderne ændre holdning og til opgaven og måden denne udføres på, skaber det ændrede vilkår for borgerne og dermed bedre mulighed for konstruktiv samspil.

Under dette tema kan deltagerne med fordel beskrive forskellige oplevelser og erfaringer med problematiske hverdagssituationer og analyserer situationen ved at inddrage én eller flere af de teoretiske oplæg.

Tema 3 Aktivitet og aktiverende metoder

Under dette tema skal deltageren have forståelse for aktiviteters betydning for udvikling, trivsel og livskvalitet. Teoretisk kan virksomhedsteorien danne forståelsesramme. Virksomhedsteorien tager udgangspunkt i menneskets forbindelse til den verden, der omgiver det, til andre mennesker, til kultur og natur, og i hvordan disse forbindelser i kraft af personers virksomhed udvikles og mangfoldiggøres livet igennem.

Mennesket udvikler og nuancerer sin sociale og følelsesmæssige funktion, når det handler og er aktivt, når det løser opgaver, tænker på opdagelse, eksperimenterer, leger, arbejder, går i skole med videre.

Det der i den forbindelse er betydningsfuldt at gøre sig klart at vi som menneske har meget forskellige forudsætninger og i det pædagogiske arbejde med borgeren er det betydningsfuldt at de stillede krav matcher med forudsætninger. I den forbindelse består en stor del af det pædagogiske arbejde er at opbygge et nuanceret kendskab til borgerens forudsætninger samt kunne organisere aktiviteten således at aktiviteten tilpasses borgerens forudsætninger. Det aktiverende arbejde er at kompensere og stimulere aktiv virksomhed, deltageren skal således på den ene side kunne lave en aktivitetsanalyse på den anden side løbende ændre og justere sine tiltag.

En stor del af det aktiverende arbejde er dels at være kreativ, opfindsom og finde aktiviteter, der indgår i en hverdags rytme, der er foreneligt med borgerens måde at være aktiv så livet opleves struktureret og meningsfuld for borgeren. I dette arbejde er det væsentligt som fagperson, at sætte egne normer i parentes således disse ikke overføres til borgeren som en forventning. Livskvalitet er en subjektiv oplevelse og det pædagogiske arbejde er gå på opdagelse i borgerens oplevelse af mening og livskvalitet. Vejen frem kan godt være at eksperimenterer og afprøve forskellige aktiviteter.

Under dette tema kan arbejdes med:

- Aktiviteters betydning for udvikling og trivsel

- Organisering og tilrettelæggelse af aktiviteter
- Meningsfuld hverdag og livskvalitet

Tilrettelæggelsen kan med fordel tage udgangspunkt i oplæg samt deltagerens analyse og refleksion af individuelle borgere eller grupper af borgere i forhold til deres udfoldelsesmuligheder indenfor hjemmets rammer, indenfor familiens eller institutionens rammer og i forskellige sociale og kulturelle rammer..

Deltageren kan i grupper arbejdes med at afdække og beskrive normer og krav til social kompetence for at deltage i forskellige former for samvær og aktiviteter. Det kan være mange dagligdags aktiviteter f.eks.: gå på tøjindkøb, i banken, gå i biografen, gå på restaurant, deltage i byfest, møde i børnenes daginstitution, gå i svømmehal, have gæster, deltage i IT- kommunikation.. Eller andre eksempler der forekommer mere relevante for de målgrupper deltagerne arbejder med.

Tema 4 Tilrettelæggelse af socialpædagogisk indsats og samarbejde

Den socialpædagogiske indsats retter sig både mod at forbedre dagligdagen og livskvaliteten i tæt samarbejde med borgeren og mod det komplekse samspil mellem borgerens og deres ”nære” sociale omverden. Den pædagogiske indsats kan således ikke ses isoleret, men indgår i samspil med det private, frivillige og andre professionelle netværk.

Deltagerne skal kunne foretage en situationsvurdering af borgerens sociale kompetence og livssituation og herudfra vurdere om der er brug for at etablere samarbejde eller en koordinerede funktion mellem det private, frivillige og professionelle netværk. I denne vurdering indgå på hvad måde borgeren kan deltage i disse møder.

Undervisningen kan tage udgangspunkt i deltagerens arbejdspraksis og lægge op til drøftelse af metoder og erfaringer med at tilrettelægge en indsats, der forholder sig til borgerens sociale omgivelser.

Afhængig af omfanget af deltagerens erfaringer kan drøftelsen tage udgangspunkt i en netværksanalyse, erfaringer med netværksmøder og tværfaglige arbejdstilrettelæggelse.

Intentionen med netværksmøder er, at personer der deltager i at finde løsninger, påtager sig ansvar. Endvidere kan mødet give et udvidet perspektiv og dermed inspiration til andre aktører.

Ved et møde kan man således undersøge og evt. lave aftaler mellem deltagerne:

- Er der samspil med og mellem borgerens sociale omgivelser
- Hvilke forskellige perspektiver forståelser og ideer til handlemuligheder er der i netværket
- Hvilken beskyttelse, støtte, læring, aktiviteter og sjove oplevelser kan netværket bidrage med
- Er det en god idé at mødes og evt. aftale konkrete samarbejdsopgaver.

Tema 5 Evaluere og reflekter over egen praksis

Det socialpædagogiske arbejde stiller store krav til medarbejderens evne til at rumme borgernes følelser, hvor glæde og positive tilkendegivelser kan opmuntre, hvorimod når borgerne udtrykker afmagt, vrede eller skuffelse kan medarbejderne opleve at blive drænet for engagement og energi.

Ligeledes kan oplevelse af at det pædagogiske arbejde ikke skaber ændringer virke frustrerende og svært at bære for den enkelte medarbejder.

Det er så vigtigt at den enkelte medarbejder ikke oplever sig alene, men der på arbejdspladens er en lærende kultur, der løbende evaluerer arbejdspladens pædagogiske og kritisk reflekterer over om de anvendte metoder bidrager til borgernes selvbestemmelse, initiativer og aktive deltagelse.

Indenfor er det socialpædagogiske område er der gode erfaringer med kollegial supervision eller reflekterende team.

- Deltageren kan i dette tema arbejde med refleksion over egen praksis

I forhold til refleksion over egen praksis kan anbefales at deltagerne beskriver situationer hvor deltagerne oplevede borgerens eller egen afmagt.

Deltagerne kan herefter arbejde i reflekterende team (se inspirationsmateriale 40144), hvor deltageren i dialog reflekterer over deres beskrevne situationen, med henblik på at få inspiration til nye måder at håndtere situationen .

En anden metode kan være at arbejde med ”Forum teater”, hvor beskrivelserne omskrives til nogle roller der spilles af forskellige deltager. Resten af klassen iagttagere og har mulighed for at overtage en rolle, for at se der ved deres spil sker ændringer. Efter en periode afsluttes spillet og alle reflekterer over spillet med henblik på at blive klogere på hvordan kan afmagt håndteres

- Deltageren kan i dette tema arbejde med evaluering og refleksion over institutionens pædagogiske praksis

Under dette tema kan deltageren præsenteres for Bent Madsens opdeling af forskellige institutionstyper set som læringsmiljø. Med baggrund i denne præsentation forsøger deltagerne at beskrive hvad der karakteriserer deres egen institution pædagogiske praksis, samt forholder sig konstruktiv kritisk, formulere evt. ideer til udvikling af den pædagogiske praksis. |

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Se bilag.

4. Litteraturliste mv.

Bech-Jørgensen, Birte: Normalitetsbilleder, Aluff 1999.

Borresen, Mette, Krogh Hansen, Helle og Trangbæk, Lis-Emma: Socialpædagogik & Demens – det vanskelige omsorgsarbejde.. Styrelsen for Social Service, 2004.

Gregersen, Thomas, Hedegaard-Sørensen, Lotte, Kragh-Müller, Grethe, Krogh, Suzanne, Lind, Unni, Mikkelsen, Peter, Nielsen, Anders Elof, Smidt, Søren: Pædagogik og pædagoger, Kapitel : Anerkendelse og pædagogisk praksis side 157 – 161, Kroghs Forlag 2007

Gustafsson Jonas og Ramian Knud : Livshistorien – en vej til det menneskelige: metodeudvikling. Systime 2003.

Hygum, Erik, Olesen, Søren Gytz: Introduktion til pædagogisk teori og praksis, Pædagogisk Udviklings Center, 1998

Jaap Rothuizen, Jan, Pædagogisk arbejde på fremmed grund. Socialpædagogisk Bibliotek 2001rik, Rasborg, Klaus: Sociologi og modernitet, Columbus, 1 udgave 5. Oplag, 2000

Jacobsen, Benny, Juul, Søren, Laursen, E

Juul, Søren: Sårbarhedsskabende træk i det moderne samfund. Socialforskningsinstituttet 96:8

Madsen, Bent: Socialpædagogik – Integration og inklusion i det moderne samfund. Hans Reitzels Forlag, 2005.

Madsen, Bent, og Hedegaard Hansen, Janne og Pecseli, Benedicta og Siersted, Mette: Tæt på relationen- Betydningsdannelse i pædagogisk arbejde. Gyldendal 2002.

Nielsen, Mette S. og Rom, Gitte: Perspektiver på kommunikation i sundhedsfaglige professioner. Munksgaard 2006.

Rugh, Charlotte red.) Kultur og aktivitetsfag, Munksgaard, 2004 |

Bilag til tema 1

<http://www.nufs.dk/Bent%20Madsen.htm>

Filer fra Bent Madsen

To forskellige perspektiver på forholdet mellem individ og fællesskab

Integrations-paradigmet   *Inklusions-paradigmet*

Afvigelse individuelt defineret   Afvigelse relationelt defineret

Intervention i forhold til individet   Intervention i det sociale miljø

Normalisering (monokulturelt)   Diversitet (multikulturelt)

Kompensering for særlige behov   Rummelighed over for anderledeshed

Ressourcer tilføres individet   Ressourcer tilføres fællesskabet

Forskellighed som problem   Forskellighed som ressource

Minoritet med særlige behov   Alle har særlige behov

Udvikling gennem identitetsdannelse   Læring gennem social deltagelse

Det selvrealiserende individ   Den kompetente medborger

Udvikling sker gennem behov   Udvikling sker gennem kompetencer

Integration forudsætter segregering

Imødegå eksklusion i normalsystemer

Bent Madsen: Indføring i socialpædagogik
-integration og inklusion i det moderne samfund
Gyldendal 2005

Fællesskaber på institutionelle betingelser

1. Hvordan reagerer børn på døgninstitutioner på socialpædagogernes intervention? (Stokholm 2004)

To forskellige dagsordener – pædagogernes og børnenes:

- *Det pædagogiske felt* professionelt italesat felt om faglig intervention og forandring
- *Det sociale felt*
børnefællesskabets sociale hierarkier for anerkendelse og status

2. Hvilke faktorer påvirker børns udvikling og læring ved en anbringelse på døgninstitution? (Kristensen 2007)

1. Samspillet i børnegruppen og det enkelte barns position og deltagelse i børnegruppen
2. Personalegruppens måde at tale om og til børnene på – og især en orientering mod kompetencer for fremtiden
3. Institutionens tilrettelæggelse styring af børnenes hverdag med rammer social udvikling og læring
4. Forældresamarbejde og inddragelse af forældres viden

3. Hvilke institutionelle identiteter er til rådighed for børn på en socialpædagogisk fritidsinstitution (kriminalitetsforbyggende)?

(Andersen 2006):

1. Institutionen bidrager i sig selv til at gøre børnene 'foreningsløse'

2. Børnene tilbydes tre afviger-identiteter i socialpædagogernes fortællinger:
- Farlige børn med en farlig fritid
  - Børn uden danske normer
  - Børn med farlige forældre

Institutionen kan ikke tilbyde en identitet som 'en almindelig ung'

4. Hvad er forskellen på pædagoger og børns kategoriseringer i daginstitutioner (børn med særlige behov)? (Ytterhus 2003)

- Pædagogers kategoriseringer følger formelle diagnoser
- Børnenes kategoriseringer bygger på indbyrdes erfaringer i leg og samvær
  - a) Synlig anderledeshed er ikke et eksklusions-kriterium '
  - b) At være mærkelig' udløser eksklusions-mekanismer (social isolation)
  - c) Børn med 'mærkelig' adfærd modtager ikke støtte i samme omfang som børn med synlig anderledeshed.

Grænse-konstruktioner

- De sociale grænsers funktioner har skiftet karakter
- Kategorierne indenfor og udenfor er nye markører

(Young 1999)

Det moderne samfund *Industrisamfund*

Segregering til institutioner

Holde afvigerne inde

hindre udbrud

Det sen-moderne samfund *Videnssamfund*

Eksklusion fra deltagelse

Lukke afvigerne ude

hindre indbrud

Afvigernes livsverden:

Totalinstitutioner

Ghettoer

Fængsler

Trussel mod
normalitet

De normales

livsverden:

Gated Community

Trussel mod social
status (kompetencer)

**Stor vilje til integration
on**

normalisering

reduktion af forskellighed

grænser er tydelige,
kan brydes

**Svækket vilje til integrati-
on**

differentieret integration

stor tolerance for ulighed

grænser er flydende, men
men udgør barrierer

***Social inklusion og eksklusion som konflikt-tema
i det moderne samfund***

ANTHONY GIDDENS: Det refleksivt moderne

Konflikt: *De tilvalgte og fravalgte* i nære relationer

Relationer er udtryk for personlige valgDe individuelle livsprojekter skabes gennem permanent selv-fortælling

ULRICH BECK: Risikosamfundet

Konflikt: *De tilegnede og ikke tilegnede* af det formelle kvalifikationssystem

Arbejdsmarked og uddannelsessystem er hoveddistributør af både livschancer og risici

Ny afhængighed af samfundsmæssige institutioner

NICLAS LUHMANN: Det komplekst moderne

Konflikt: *De tilkoblede og afkoblede* i sociale systemer

At være inkluderet: kommunikativ deltager i sociale systemer (adresserbarhed)

At være ekskluderet: ikke at være relevant – eller at kunne gøre sig relevant for et system (uddannelsessystem, arbejdsmarked, hjælpesystem)

ZYGMUND BAUMAN: Den flydende modernitet

Konflikt: *De mobile (turisterne) – de immobile (vagabonderne)*

- De svage har brug for fællesskab (etiske fællesskaber)
- De stærke danner netværk (æstetiske fællesskaber)

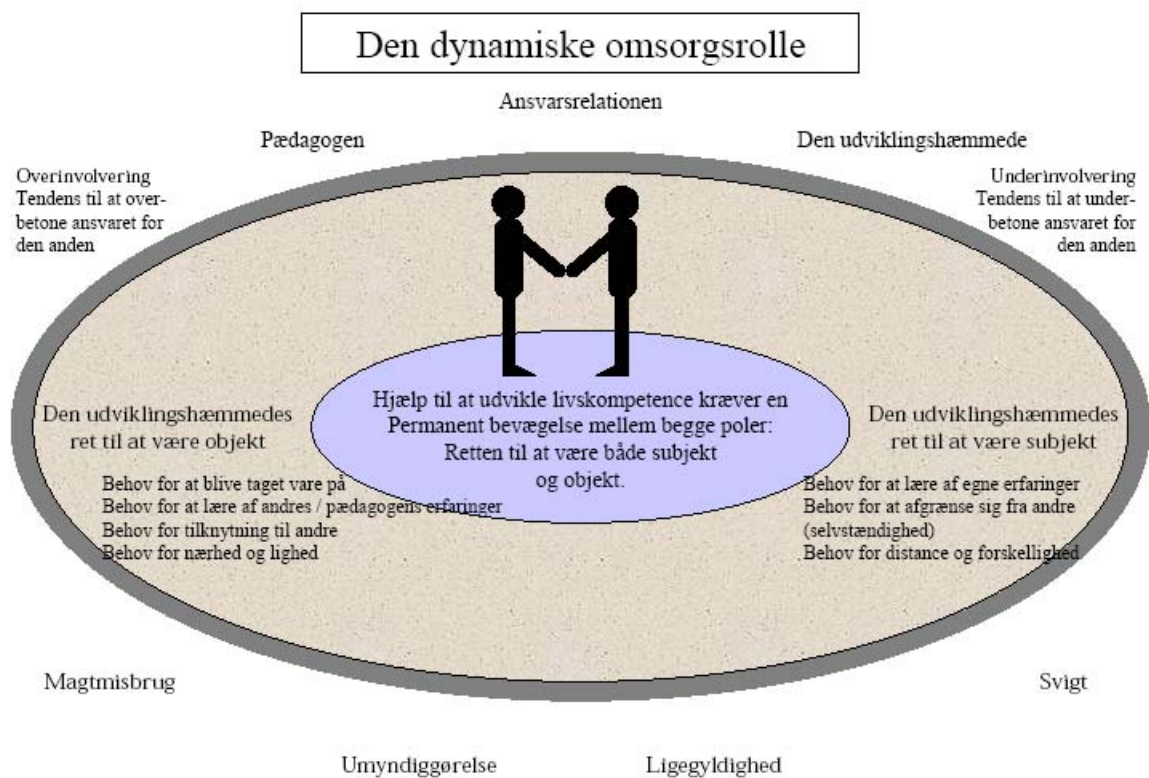
Bent Madsen: Socialpædagogik

-integration og inklusion i det moderne samfund

Hans Reitzels Forlag 2005

Bilag til tema 2

Fra Bent Madsen: Socialpædagogik og samfundsforvandling • en grundbog Munksgaard København 1999

Bilag til tema 5

Institutionstyper som lærings- miljø

**SERVICE-
INSTITUTION**

Lav forandringsambition
Lav grad af intervention

Individuelle valg
af arenaer for
dagsliv

Omsorg
Vedligeholdende

Den kravsfrie institution
Rettigheder

Flydende grænser
mellem omverden
og institution

**PLURALISTISK
INSTITUTION**

Forandring og intervention
veksler fra arena til arena

Flere arenaer med
forskellige mål,
metoder og indhold

Læring
Overskridende

Potentialer
Aftaler

Gensidige relationer til
omverdenen

**TOTAL-
INSTITUTION**

Høj forandringsambition
Høj grad af intervention

Institutionen én arena
med samme mål, hver-
metoder og indhold

Behandling
Beskyttende

Individuelle behov
Pligter/regler

Ensidige relationer
til omverdenen

**Bent Madsen: Indføring i socialpædagogik
-integration og inklusion i det moderne samfund
Gyldendal 2005**